

in primo eorum librorum, quos de œconomia divina inscripsit (a). Interim nemo melius, quam hic Poiretus, explicavit, auctores omnes hujus sententiæ ipsosmet ignorare quid dicant, tantum abest, ut ab aliis possint intelligi. Nam quum quereretur, quid tandem esset hæc emanatio animæ ex Deo, ingenue ignorantiam suam fatetur. *At si quis, inquit, inquirat penitus quæ fuerit hæc emanatio animæ ex Deo suo egredientis & nascentis? id mihi peculiarius intelligere non licet, neque video, an ab ulla creatura in hac corte vita intelligi possit.* Sed bene habet, quod hæc portenta in prima parte pluribus ac sæpe refellimus.

C A P. II.

De unione mentis, & corporis.

Prop. XX. **M**ens unitur corpori humano quoad homo vivit.

D. Mentem & corpus uniri dicimus, quousque harmonice inter se se utriusque operationes & nascuntur & procedunt, iis quidem legibus, quas superius ex Silvano Regis recitavimus: at quoad homo vivit mentis & corporis operationes harmonice secundum eas leges & nascuntur & procedunt ita, ut quilibet ejus rei sibi esse possit testis locupletissimus: mens ergo & corpus, quoad homo vivit, uniuntur.

Scholion. Neminem esse, qui ei theoremati adverteatur, non dubito. In eo potius æterna inter philosophos quæstio erit, qua ratione modoque mens unitur corpori. Me id latere, ut pleraque alia, ingenue profitebor. Illud hic in antecessum Augustini lubens memoro: *modus, quo corporibus adherent spiritus, & animalia sunt, omnino mirus est, nec comprehendendi ab homine potest, & hoc ipse homo est (b).* Super ea re hæc sunt excogitata. 1. Peripatetici esse animam putant formam substantialem corporis, quæ totum permeet corpus,

(a) Cap. X. §. 2., §. 20., §. 24. &c.

(b) S. Aug. de Civit. Dei lib. XXI. cap. X.

pus, totam in toto corpore, totam in qualibet corporis parte, principium ut *vitale*, ita *essentiale* corporis, formam *corporeitatis* & *animalitatis* corporis organici: adeoque reciprocum esse inter utriusque substantiæ operationes influxum, transmutarique cogitationes in corpore, motiones in animo (a). 2. Plato (b) mentem quidem corpori præesse, ut nautam navi, eoque uti velut instrumento, censuit: energiam vero, seu vitam & sensum corporis ab alia esse substantia quadam mediæ naturæ. Cui opinioni & favisse quodammodo videtur Augustinus (c); & recenti memoria Gassendus, Cudworthus, Clericus patrocinati sunt (d). Renatus Cartesius in eo quidem Platoni assentitur, non esse mentem formam corporis substantialem, sed soli cerebro præesse, indeque ope spirituum animalium motus in corpore cieri: at nullum nisi in mente sensum agnoscat, nullamque idcirco substantiam mediam. 3. At Malebranchius, & Silvanus Regis longius quoque prætergressi sunt: nam quod non negabat Plato, nec aperte Cartesius inficiatus erat, isti diserte dixerunt, nullo modo mentem in corpus agere, sed ex occasione cogitationum animi Deum agitare corpus; ut ex occasione motionum corporis modificare animum; quo omnino reale commercium inter mentem & corpus rupe-runt. 4. Leibnitius, & Wolfius in eo Malebranchianis assentiunt, nullum esse reale inter mentem & corpus commercium, sed tantum apparens; verum ut hoc apparens commercium explicarent, non, ut illi, ad Deum confugerunt, sed ex ipsa animi, & corporis natura secundum præstabilitam harmoniam explicare conati sunt. Quarum omnium opinionum quæ verior sit, Deus sciverit. Sed earum priore abutuntur Pantheistæ, & Lockiani: Malebranchiana placet enthusiastis: Leibnitiana idealistis: Platonica generosis philosophis & nobilibus: Cartesianæ mechanicis. Sed incertæ omnes, quod

Tom. III. L

(a) Vide B. Thom. in utraque Summa.

(b) Plato in Alcibiadæ; & Phedone.

(c) Aug. de quant. animæ cap. 37. & 32.

(d) Vide Cleric. Biblioth. Chois. tom. 2. pag. 213.

quod sequentibus theorematis demonstrabimus.

Prop. XXI. Scholasticorum opinio 1. ceteris, quæ feruntur, hominis naturæ accommodatior esse videtur. 2. nec repugnat phænomenis. 3. sed nec certa est. 4. & cum natura animi non mihi videtur satis consentire, nisi græco Aristotelico cæno probe purgetur.

D. Prima pars. Mens, quoad homo vivit, unitur corpori (prop. 20.), & quidem reali, non apparenti commercio cum illo jungi nobis videtur, nisi si conscientiam proderet velimus: ex reali enim illo commercio naturam existere humanam, & inter mentis ac corporis actiones omnes perfecta harmonia persentiscere nobis videtur. At totum hoc falsum est, nisi concipiatur anima velut entelechia prima corporis humani, ex qua hominis manet energia & vita: quum ceteri philosophi & reale illud commercium abrumpant, & negent mentem esse corporis humani entelechiam; eaque doceant, quæ naturæ humanæ & intimæ cuiusque conscientie minus videntur consentanea; consentaneæ ergo naturæ humanæ & intimæ cuiusque conscientie scholæ philosophi ratiocinari videntur. Sed *videtur*, inquam.

Secunda pars. In homine actiones sunt, quæ ad duo summa genera referre possis, *motiones*, & *cogitationes*. Tum *motiones*, quæ in tota sunt corporis machina, item in duas classes partiri possumus; nam quædam *ingenta* sunt ac *naturales*, qualis æquabilis illa motio, qua constat *vita hominis plastica & sensitiva*, quæ intelligi alio modo non potest, nisi velut continuata & æquabiliter toto corpore fusa energia, qua agitantur harmonice corporis fluida, tum etiam cor, & vasa arteriarum, aliæque partes: quædam vero *superadventivæ* sunt, velut *motiones*, quæ æquabili illi *energia & vita* accidunt in morbis, in affectionibus, in voluptatibus, & doloribus gestientibus. Præterea ipsæ cogitationes cum commotionibus totius *energia* corporeæ plerumque sunt conjunctæ, velut eæ, ex quibus affectus permanant; v. g. ex perceptione objecti pulchritudo amoris, nempe illud

est mollis flamma medullas; &

Vulnus alit venis, & cæco capitur igni.

Ex perceptione injuriæ repente existit ira, quæ non ut amor sensim, sed statim sanguinem rarefacit, atque diffundit, unde *ardere* dicuntur irati. In prospectu periculi *gelidus excurrit per ossa tremor*. Tum livida invidia,

Invidus alterius macrescit rebus opimis.

Accedit quod *cogitatione ipsa abstracta*, ut vocant, consumitur quodammodo & paulatim tabescit corpus. Et hæc quidem omnia ita fiunt in corpore, ut nisi a principio quodam activo provenire nequeant. Proveniunt autem non ex principii hujus activi libertate, sed ex ejus natura necessario. Nec quisquam est, qui non sexcenties expertus sit, omnes has, quas descripsi, seu naturales, seu advenientes motiones mentis imperio & libertati non subijci; aut non nasci eas ex natura ipsius humanæ necessitate, non sentiat. Nascuntur autem aut a mente, substantia nempe illa incorporea, aut ab alia quavis. Si a mente, id fieri non posse videtur, nisi ejus vis per totum corpus diffundatur, præfensque sit intimè iis omnibus partibus, quas agit. Nam quum actiones, de quibus loquimur, non sint voluntariæ, sed ex necessitate naturæ ipsius principii activi manent, ut superius docuimus; id intelligi nullo alio modo potest, nisi diffusionem ejus principii per partes omnes corporis, in quibus *vita* inest & *energia naturalis*. Nam qui aut spirituum animalium ope id fieri arbitrantur, aut ope nervulorum & fibrillarum, quibus, velut tela contextum est corpus humanum, nec certa proferunt opinionis suæ argumenta; & si attendunt, verbo tantum a Scholasticis differunt, siquidem eos motus immediate a mente repetunt. Enimvero quam parum verisimilis sit hypothesis spirituum animalium eo sensu, quo a Cartesio inventa est, a plurimis est demonstratum: & recentes mechanici suis conjecturis nihil aliud demonstrarunt, nisi ope nervulorum, & fibrillarum communicari motus a cerebro ad extimas corporis partes, aut ab his ad cerebrum: at id nihil prohibet, quominus sit verum, vim vita-

lem esse toto corpore fusam, atque ab ea actiones humanæ naturæ necessarias esse; quinimo diserte videtur hoc eorum plerique dicere, in primis Boerhaave, quem ego hominem in his rebus impenſe doctum habeo. Sed quibuscumque tandem mediis vis hæc vitalis per corpus diffundatur, & undecumque diffundi incipiat, seu e cerebro, seu e corde, seu e quocumque alio loco, siquidem ea a mente est immediate, non potest concipi nisi tanquam vis mentis *vitalis & essentialis* toto corpore fusa. Quumque mens discerpi in partes & dividi nequeat, erit ea vis mentis immanens; adeoque erit tota mens velut *entelechia prima* intime toti corpori præſens omnibusque partibus tota. Nec reparatur, si id sit, oportere etiam mentem diffundi in ea corpora, in quæ motum transfundit. Primo ignoratur qua ratione motus transfundatur (a); nec ex re ignota argumentari licet ad verſus notioſorem. Deinde sunt qui putant, vim activam motricem totam permeare materiam mundanam, nec moveri corpora peculiaria virium ex aliis transfusione, sed aliorum reſiſtentia cedente. Quam ego opinionem veram quidem non habeo, sed nec vero manifesto falſam comperio: & in re obſcura infinita opinari ut est facile, ita philoſophi arbitrio permiſſum: tantum ne inſaniat. Quorum quouſque quod sit verum ſciatur, nihil decerni affirmate poteſt. Accedit quod ea vis, quæ ab homine in alia corpora transfunditur, longe sit diverſa a vi illa vitali, quæ in toto est corpore.

Tandem hoc ſyſtema accommodatum est non iis tantum phænomenis facilius explicandis, quæ *vitam & ſenſum* ſpectant, sed iis maxime, quæ ad voluptatem & dolorem pertinent, quæ præterquam in toto ſentiuntur corpore, intenſionem ſuam habent & remiſſionem in ratione ejus intenſitatis & remiſſionis, quæ est in ea motione aut irritabilitate corporis, qua præcipue *vita & ſenſus* animalis continetur. Et congeniuntur hæc plerumque, ut plures diverſi generis dolores, & voluptas & dolor, iique in diverſis hominis

(a) Vide *Mouſſchembroeck Element. Phyſ. §. 111. & 112.*

partibus vivide & diſtincte ſentiantur. Quæ quum ſint, qui Scholaſticorum ſyſtema nimis præpropere damnant, ii ſæculo indulgent, non rationi conſulunt. Nec Cartefius, qui ad verſus præcipitantiæ philoſophandi tam ſæpe invehitur, rem hanc attente ad incudem revocaverat. Qui ſequuti ſunt novitatibus dum toti intendunt ac vetera negligunt, quæ paucis emendare poterant, dixere magis quod concupiverant, quam quod repererant. Nempe vetera falſidioſum hominis ingenium contemnit:

Transvolat in medio poſita, & fugientia caprat.

Tertia pars. Quum plures eſſe poſſint phænomena alicujus cauſæ, & ex earum nulla evidenti intuitu, ne, vel demonſtratione pendere id intelligatur; aut nulla perſpicua demonſtratione ceteræ poſſibiles excludantur: qui ex una potius, quam altera pendere illud contendit, incertum pronunciat. Jam unionis mentis & corporis modi eſſe poſſunt plures, non ii tantum quos alii a Peripateticis edidere philoſophi, ſed & qui mentis noſtræ aciem fugiunt; quorum nec ſuum perſpicua demonſtratione comprobarunt Scholaſtici, ſed probabilibus tantum probationibus; nec reliquos evidenter rejecerunt, quemadmodum patet. Incerta ergo eorum eſt doctrina, & nonniſi opinatio. Tum quædam ſunt in hac ſcholarum veterum doctrina, quæ nec ipſos intellexiſſe Scholaſticos, ſi ingenui eſſe velint, nepotes concedent; nec philoſophorum recentium ulus: veluti qui transfundi ex corpore in animum quidpiam, & in eo *ſpiritualizari*, qui ex animo in corpus, atque in hoc *corporalizari* queat, quæ recte *vocabula nihili* appellat Wolfius: qui corpus ab incorporea ſubſtantia agitari poſſit: nam reactione id fiat aliqua, an nulla fieri intelligi nequit, quum naturæ corporeæ proprium ſit reagere in agentia & impellentia: reagere vero in animum corpus minus etiam intelligi poteſt. Quod ſi Scholaſtici regerant, eam objectionem ſpectare omnes corporum vires activas, ipſum quoque Deum, ſi ad illum velut omnis motionis fontem conſugiatur; de viribus creatis annuemus: ſed fatebimur eſſe ut hæc, ita illud ignotum. Deus vero quum ſola

voluntate agat omnipotente, quæ animabus creatis convenire nequit, non est huic rei consentaneum exemplum. Non dubito quin (si in re tam obscura minus obscura speciem veri ementiri possit) intelligatur facilius a vi informante agitari corpus aliquod, quam ab assistente: sed in re etiam minus obscura tantum superest tenebrarum, ut qui id negare velit, sit conscientiam dissimulaturus. Itaque non injuria Wolfius inter qualitates occultas eam doctrinam retulit, & quod lepidum est, geometrica demonstratione confirmavit (a).

Quarta pars. Mens humana est substantia a corpore distincta & diversa (prop. 12.); ea autem si corpori unitur ita, ut veteres Aristotelæi contendunt, efficiet cum corpore unam eandemque substantiam, cujus corpus sit materia, mens materiæ energia, & actus, quod illi diserte docent, uti ex adjecto scholio patet (A); quod, nisi Macedonis philosophi plurima dehonestamenta deleantur, nescio utrum sit ei mentis naturæ, quam demonstravimus, fatis consentaneum.

Scholion (A). Peripatetici illi majorum gentium (nam posteriores rem penitus non inspexere) dum ea de re nimis ex Aristotelis genio disputant, sit ne anima humana forma corporis necne, talia dicunt, usque formulis utuntur, quæ, nisi stabile illud Dicæarchi mentis & corporis conjugium in unam eandemque substantiam statuatur, & superiora omnia theoremata evertantur, vix, opinor, intelligi a quoquam possunt. B. Thomas (b) incorporalitatibus alioquin & immortalitatis animorum acerrimus patronus quum percensuisset veterum philosophorum opiniones super unione mentis & corporis, easque accurate necne rejecisset, iis verbis mentis velut *formæ substantialis*, & corporis velut ejus formæ *materiæ* unionem adstruit (c), quæ perspicuum faciunt, quod dico, non semper illos caute peripateticas formulas ita cavisse, ut eos agere oportuit, quos a pravis Græci philosophi dogmatis longe abesse æquum

(a) In Psychol. Ration. sect. 3. cap. 2. §. 528.

(b) Lib. 2. contra Gent.

(c) Ibid. cap. 68.

æquum erat. Scilicet nec probat mentem uniri corpori velut motorem motæ machinæ, quod & Plato, & Augustinus censuere: nec ope phantasmatum, quæ ex corpore excipit, quod opinabatur Averroes: sed contendit, eam esse debere formam substantialem corporis. Ad hoc autem, pergit ille, quod aliquid sit forma substantialis alterius, duo requiruntur: quorum unum est ut FORMA SIT PRINCIPIUM ESSENDI SUBSTANTIALITER ei, cujus est forma: principium autem dico non effectivum, sed formale, quo aliquid est & denominatur ens. Unde sequitur aliud, scilicet quod FORMA ET MATERIA CONVENIANT IN UNO ESSE . . . . & hoc ESSE est in quo subsistit SUBSTANTIA COMPOSITA, QUÆ EST UNA SECUNDUM ESSE EX MATERIA ET FORMA CONSTANS. Et ne quid desit, addit paulo post. Non tamen minus est aliquid unum ex substantia intellectuali & materia corporis, quam ex forma ignis & ejus materia: sed forte MAGIS; quia quanto forma magis vincit materiam, tanto ex ea & materia magis efficitur unum. Hæc illidem ferme formulis docet Aristoteles in libris de anima, ut superius demonstravimus. Ac sensit vir magnus in quam absurdam partem hæc excipi possent ab iis; qui mentem non substantiam per se constantem, sed corporis vim & energiam esse existimant. Itaque ea emollit paulo inferius, dum negat substantiam intellectivam esse totaliter materiæ immersam, ut aliæ formæ materiales, quæ videri possent superioribus contraria iis, qui non advertunt, virum præstantissimum Aristotelicam hanc sententiam magis ex scholarum & temporum consuetudine, quam ex animo propugnasse, quo erat in Augustinianam sententiam valde proclivis, ut ego inferius, quum de origine idearum dicam, ostendam. Jam objecta diluens addit (a) . . . . non enim corpus & anima sunt duæ substantiæ actu existentes, sed ex iis duabus fit UNA SUBSTANTIA actu existens, idest unum per se subsistens, compositum licet, quod illi est substantia. Erant qui opponebant, intelligi non posse, si sic se res haberet, mentem rem esse

(a) Ibid. cap. 69. sub initium.

a corpore separatam. Reponit, etsi non per *essentiam*, at per *potentiam* intelligendi, quæ sine corpore fit, id esse verum; quum tamen idem passim scribat, *potentiam cuiusque rei ejus essentia contineri*, quod verum ceteri philosophi habuere: quæ vehementius etiam me impellunt; ut credam, scholæ eum obsecundare, non animo. Franciscus Ferrariensis, qui B. Thomæ interpres perhibetur acutissimus, ut clarius etiam doceat, qui ex corpore embryonis, quod etiam ante unionem cum anima substantia est, & ex substantia ipsa intellectiva una fieri possit substantia, quum id ex peripateticæ philosophiæ dogmatis sit *αδυνατον* addit, *corpus adventu animæ corrumpi secundum substantiam*. Quæ procul dubio miranda est philosophia! Accedit quod *forma & materia habent se ut potentia & actus (a)*: adeoque quum anima sit forma corporis est ejus *actus primus potentia vitam habens*. Quod si, ut nunc loquuntur philosophi, proferre velis, anima est vis corporis activa tota diffusa corpore, &, ut Dicaarchus dicebat, una corporis temperatio, qua illud vigeat & sentiat: nam hic *actus primus* ipsissima est *εντελεχεια προτη* Aristotelis. Quid quod anima est etiam, si iis credimus, forma *corporeitatis*? Scio non hoc dicere scholæ philosophos voluisse, quod illi aperte oppugnabant; at nemo non videt, ea ex iis loquendi formulis, quas illi eo tempore adhibebant, nunc eos deducere, qui animi naturam corpoream efficere amant. Atque hinc intelligitur, gravissimas proferre potuisse recentiores philosophos causas, si id animadvertissent, cur veterem potius Platoniam, & Augustinianam doctrinam super unionem mentis & corporis, quam hanc Aristotelis complexi fuerint. Nempe est hæc quidem philosophia Macedonici metaphysici œconomix inserta, qui Deum fecit *animam informantem materiam*, ut alias observatum est; sensus & phantasix phænomenis adulatur ita, ut systemati suo accommodatiorem *sensistæ & materialistæ* philosophi reperiant nullam (b): at est interim talis quæ

(a) B. Thom. *ibid.* cap. 71. & passim alibi.

(b) Monsieur de la Metrie *Abregé des systemes*: aperte in-
ter

quæ nisi emolliatur atque nobilitetur, rationi adversatur, & quam christiani philosophi, qui tuto docere poterant, quando licet loquerentur cum Aristotele, sententia tamen discrepabant, vix hodie sine nefandis confectariis tueri possint. Hæc observari ab iis velim, qui tanta cum protervitate in recentes philosophos invehuntur, quasi qui mechanica philosophandi ratione substantias incorporeas e dignitate sua deturbarint, quum illi potius sedi & dignitati suæ restituerint. Nam quæso qui dicit, mentem humanam esse *vim, virtutem, actum, principium essendi substantiale* corporis, quocum corpus *unum simpliciter*, unam SUBSTANTIAM efficiat, formam *corporeitatis corporis*, is ne melius mentis naturæ & dignitati prospicit, an qui præsidere eam corpori, eoque velut instrumento uti, nec ullo modo cum eo misceri pronunciat? Quæ quum observo, miror Hobbesianos, & Lockianos philosophos dum de natura animi loquerentur & quidem tanta cum invidia, ad hos patrones non appellasse: nam ego certe non video, quid intersit inter Aristotelis, ejusque discipuli Dicaarchi, & Lockii de natura animæ sententias: illi enim est *actus corporis*, & *forma substantialis*, energia scilicet entelechia & *usia* corporis: isti corporis totius temperatio: huic tandem vis, qua corpus vivit & cogitat; rogoque viros doctos, ut me ejus discriminis admoneant.

Quid ergo, inquit aliquis, inter Materialistas ablegabimus non modo omnes scholas christianas ab undecimo ad nos sæculo, sed totam quoque Ecclesiam, quæ synodo Viennensi nulla ambage docuit, animas esse humanorum corporum formas substantiales? Nefas, ajo. Sed cui in mentem venire potest, nisi aut stulto, aut omnium rerum imperito, eo tempore hoc in Ecclesia definitum, quum omnes christiani doctores magna consensione continenter docerent, & incorporeos esse animos humanos, & immortales? Sunt hæc pugnan-

ter Materialistas retulit non veteres modo scholas, sed Patres quæque Viennenses, quod decreverint, animum esse formam corporis substantialem, pag. 53. & 54. quia nempe de vocibus sententiam, non de re tulit, quod æquum non est.

gnantia . Itaque illis scholis , illique decreto veritas subesse debet aliqua , quam vocabula e Græcis scholis hausta obscuram efficiunt . Id ut intelligamus , locum insignem ex eodem viro divino Thoma Aquinate legamus (a) . Spiritus possunt alligari corpori vel per modum forma , sicut anima corpori humano alligatur , UT DET EI VITAM : vel etiam absque hoc , quod sit ejus forma , sicut necromantici virtute demonum spiritus alligatur imaginibus . Porro advertamus quo tempore Clemens V. synodum Viennemensem coegit , existisse qui docerent , animas nostras non alia ratione corporibus humanis uti , ac dæmones iis corporibus , quæ obsident (b) . Hæc satis docent quid & veteres theologi , & Patres Vienneses sibi voluerint , quum docuere animas esse formas substantiales : nempe mentes humanas non obsidere humana corpora , velut quandoque dæmones ; sed informare idest vitam eis dare . Dux igitur sunt hic fecernendæ quæstiones : prima , informet anima corpus , idest ei vitam det necne . Hoc dogma esse vult Christianorum synodus Viennensis , idque tota hominis natura docet . Altera , qua ratione informet ac vivum reddat ? Hoc philosophiæ juris est . Purgetur igitur vetus opinio : animam esse corporis formam substantialem dicamus : ab ea scilicet vitam esse & energiam corporis . Illas vero vocabulorum suspiciones anima est forma corporeitatis : dat esse corpori : unam efficit cum corpore substantiam : ex ea & corpore fit unum magis unum , quam ex forma ignis & igne : entelechia corporis , seu corporis actus primus ; ac si quæ sunt ejusmodi vitemus hoc ævi . Nam quid adinet aut surdibus auribus , aut suspiciosus obtrudere ? Vivamus , si ita lubet , antiquorum moribus , loquamur presentium .

Prop. XXII. Motiones vitæ vegetativæ , & sensitivæ necessariæ sunt , non liberæ , omnemque usum rationis prævertunt .

D. Primum ex intimo cujusque sensu & conscientia : nam

(a) IV. c. Gent. cap. 90.

(b) Vide Abregé d'histoire Ecclesiastique editam Parisiis an. 1751. ad annum 1312.

nam crescere , nutriri , vegetari corpus ; tum motus pulmonum , cordis , sanguinis in nobis fiunt , velimus , nolimus : manifestissime eas motiones distinguimus a voluntariis ; gesticulationibus artuum ; motu oculorum , linguæ ; agitatione totius corporis ; translatione de loco in locum , quæ ex consulo fiunt , saltem quum ex ratione & deliberatione sunt , quod est ex libertate fieri (def. 12.) . Atque hinc nascuntur hominis temperamenta , ac temperamentorum affectiones & propensiones & ipsæ necessariæ . Inde quoque sensus doloris & voluptatis necessarius , ex iis motionibus paullo vehementioribus , quæ seu ab extrinsecis , seu ab intrinsecis causis in tela nervosa excitantur . Neque quisquam est adeo aut sibi ignotus , aut impudens , ut hæc omnia ex imperio & libertate nostra proficisci affirmare possit . Nihil enim est quod de natura nostra clarius intelligamus , atque certius pronunciare possimus .

Alteram autem partem ex superiori patet . Nam quæ necessario in nobis fiunt , ea profecto usum libertatis anteverunt ; adeoque usum consultationis atque deliberationis , idest rationis .

Nec regeant Malebranchiani , positis earum motionum necessariis perceptionibus , a Deo eas produci , neque idcirco omnem rationem antevertere . Nam hos rogo , quum perceptiones sint causæ occasionales motionum corporis , nullæque in corpore a Deo excitentur motiones , nisi quæ perceptionibus & voluntatibus mentis respondeant , ut factæ tectæ leges unionis mentis & corporis serventur ; percipit ne mens necne omnes eas motiones , quæ ad conservandam vitam corporis sunt necessariæ ? Si non percipit , jam excidunt causa : si percipit , percipiet quoque totam partium omnium corporis compagem & structuram ; neque enim alias , quæ motiones vitæ conservandæ inservire possint , intelligere potest . Vix , opinor , eo confidentiæ evadent , ut hæc affirmant serio : nam si exercere ingenium , & ludere velint , non ego repugno . Moneo tamen , quod hæc :

Si quem delectent barbatum , amentia versat .

Prop. XXIII. Si earum actionum & corporis evap-

yeias (prop. 23.) mens est immediatum principium, ex
provenient in corpore necessaria naturæ mentis in cor-
pore emanatione seu effluxione.

D. Nempe quæ ex re aliqua fluunt non ex liberta-
te, sed necessario emanationes esse debent, seu efflu-
xiones necessariæ naturæ ejus rei: quum autem hujus-
modi actiones *ενεργειαι* & vitæ hominis (prop. 22.) an-
tevertant rationis & libertatis usum (ibidem); nequeunt
esse nisi necessariæ mentis effluxiones, siquidem ab il-
la sunt immediate.

Prop. XXIV. Si mens est immediatum principium
energiam corporis, est *forma corporis substantialis*.

D. Si id ita est, energia corporis est necessaria ef-
fluxio mentis totum permeans corpus (prop. 23.): ef-
fluxiones autem, quæ ex re aliqua necessitate naturæ
fluunt, essentielles ei rei sunt; energia ergo illa erit
menti essentialis, idest ipsa mens actuosa; adeoque
mens erit energia, actus, & entelechia corporis, idest
forma Aristotelis *νοηδης substantialis*.

Coroll. Si Cartesiani, & Platonici ita mentem lo-
cant in cerebro, ut ea sit principium immediatum to-
tius energiam corporis, ii negare nequeunt mentem esse
formam corporis substantialem (ex prop. 25.).

Opponunt, nihil prohibere quominus mens præsi-
deat quidem in cerebro, ex eoque totam moderetur
humanam machinam, nempe ope motus, quin influat
physice in corpus. Enimvero seu in corpore ingens *spi-
rituum animalium* copia insit, & ad energiam illam cor-
poris producendam ii apti erunt administri: seu ope
nervulorum, eorumque fluidi nervei, & fibrillarum id
dicatur fieri, & intellectu facillimum est, quum tota
humanæ machinæ tela a cerebro ordiatur, inde etiam
exordiri vitam. Sat est igitur moveri a mente glandu-
lam pinealem, aut eam cerebri partem, unde proce-
dunt nervi, ut tota corporis harmonia & vita consi-
stat. Sed Cartesianos rogo voluntate ne mens glandu-
lam pinealem agitat quaquaversum, an ipsæ naturæ
sua necessitate? Posterius sine physico influxu fieri ne-
quit: & prius nec intelligitur & adversatur vivido na-
turæ nostræ sensui. Sed, inquiunt, cur membra para-
lysi

lysi affecta, quæ excipiendo a cerebro motui apta non
sint, sensu & vita destituuntur? Quia nempe ne can-
næ quidem musicæ si orificia, unde perfluit flatus, clau-
sa sint, sonum reddunt. Nec interim, quum sonant,
inflari spiritu minus verum est. Ne plantæ quidem ra-
mi virescunt, si vasa, quæ succum deferunt, obstruan-
tur. Sed an idcirco quum virent, non eos permeat suc-
cus? Nempe vis illa sensifera & vegetatrix quæcum-
que ea sit, quæ ex animo in corpus perfluit, (ejus
scilicet opinionis auctorum heic personam gero) meatus,
vasa, organa energiam illi apta habeat oportet,
ut & transeat & agat. Pergunt: quum ex capite tota
vitæ humanæ structura ordiatur, non sine ratione id fa-
ctum sit oportet: nec esse alia ea ratio potest, nisi ut
ibi præsidens anima movendo & regendo corpori sit ex-
peditior. Quæ si ratio quidquam valet, probabit etiam
brutorum totam animam in cerebro residere, quorum
similis est machinæ structura: tum plantarum vim ve-
getatricem & plasticam in uno semine, aut solis radi-
cibus contineri, nec ullo modo corpus plantæ perva-
dere, nisi sola fibrillarum oscillatione. Addunt porro
ita fieri, ut in toto corpore, atque in singulis ejus
partibus insint cogitationes, siquidem mens in tota
sit humana machina: quod quum non sit, in cerebro
mens præsidere potest, quin per totum corpus diffun-
datur. Cui argumento reponunt Scholastici, mentem
ita corporis partibus esse aptatam, ut eas exserat in
quasque actiones, quæ sint cuilibet accommodatæ. At-
que ita videt quidem in oculo, non in aure; nec au-
re, sed naribus odoratur: nervis sentit: cerebro remi-
niscitur: diaphragmate ridet, aut plorat. Non alia ra-
tione ac idem plantarum succus canderè potest in flore,
virescere in fronde, flavescere in pomo: idem in can-
nis musicis flatus altius, gravius sonare: idem calor
liquefacere, aut indurare: pro diversitate nimirum hic
materiam, illic instrumenti. Quod, inquiunt, intellectu
facilius est, quam inextensam substantiam & ab omni
corporis commercio abstractam eodem tempore odorem,
sonum, saporem, colorem, calorem, frigus, dolorem,
& voluptatem, quod evenit plerumque, uno in pun-
cto

Est glandula pinealis sentire . Ut ecce Palæmon, cui
renes morbo tentantur acuto, per amœnum collera spa-
tiatur :

*quum omnis ager, omnis parturit arbor :
pastores
formosam resonare docent Amaryllida silvas .*

Is virentia late prata prospectat, niveasque bidentes ;
legit humi nascentia fraga ac gustat ; matutino gelu ri-
gent artus, dum, admoto lateri fomento, uritur . Hæc
ne tu simul in uno conario compones ? Aut in uno
geometrico puncto ?

Coroll. 2. Si mens non est forma corporis substan-
tialis ; ea nullo modo immediate influit in corpus .

Scholion . Id intellexere Malebranchius & Leibniti-
us ; qui idcirco reale omne commercium inter mentem &
corpus sustulere, ille systemate *causarum occasionalium* ;
hic *harmonia præstabilita* . Scilicet qui cum una parte
commercium illud immediati & *physici influxus* ponit,
is intelligit non repugnare, mentem totum corpus per-
meare & agitare posse, nec idcirco est cur reprehendat
Scholasticos . Quod si de maxima corporis parte
negat, is etiam neget de omnibus . Nihil hic medi-
um est : aut totum concedendum, aut nihil .

Prop. XXV. Si mens ita præsidet in cerebro, ut non
fit etiam forma *substantialis* humani corporis, ponenda
est media quædam substantia, quæ sit anima hominis
vegetativa & *sensitiva*, seu principium activum earum
actionum, ejusque energiæ, quæ in corpore inest ne-
cessaria .

D. Nam si ita præsidet, ea non influet in corpus
(prop. 25. coroll. 2.), adeoque ex actiones *vegetativæ*
& *sensitivæ* vitæ, quæ sunt in toto corpore, &, ut pa-
tet, necessaria (prop. 23.), a mente provenire nequeunt ;
ergo alterius activi principii erunt (prop. 174. p. part.)
quod appellabitur *anima media*, seu *vegetativa* & *sen-
sitiva* .

Scholion 1. Sit ne in homine reapse *anima hæc me-
dia* magna contentione inter philosophos disputatur .
Nam

Nam (a) & veteres philosophi *subtilissimo fluido*, quæ
sit *anima media*, mentes circumvestiri crediderunt, &
in eandem sententiam magna pars antiquorum chris-
tianorum theologorum ivit, & recentis plurimi, ut
superius adnotatum est, suum calculum addidere . Nec
Scholasticorum plerisque ea displicuit, in primis Zaba-
rellæ (b), & Henrico Gandavensi (c), qui tres ani-
mas velut tres substantias re distinctas *vegetativam*,
quæ sit materies *sensitiva* ; *sensitivam*, quæ sit materies
intellectiva ; & *intellectivam*, quæ *actus* sit, in homi-
ne posuerunt . Accessere chemici quidam Theophrastus
Paracelsus (d), Joannes Baptista Helmontius (e), &
Joannes Comenius (f), qui Mosaicam esse & cabbali-
sticam doctrinam contendit . Hic post Cabbalistas quos-
dam *viv mentem* a Deo esse animam mediam ex præ-
existente spiritu mundi, quod & Fluddus opinatus
est (g), & Campanella (h) : & Henricus Morus, etsi
do-

(a) Existit apud Homerum in Odyssea A locus omnino aureus,
ex quo apparet perspicue, veteres mentem ab anima distinxisse, at-
que animam tantum velut mediam cuidam substantiæ effigiem, alias-
que qualitates corporeas tribuisse . Narrat eo in loco Ulysses inter
veteres apud inferos heroas & Herculem vidisse, diuque cum eo
colloquutum, sed agnoscit fuisse id Ειδωλον Herculis ; Hercules e-
nim ipse apud deos immortales convivabatur, qui Homero aliud
esse non potuit, nisi Herculis mens, ut mens cujusque id sit quis-
que, quod ait Cicero . Sed ponam Homeri locum v. 600 .

Τον δε μετ' ευσνοια βινυ Ηρακλειον,
Ειδωλον αυτος δε μετ' αδανατοισι θεοισι

Τεραπεται εν θαλεις . . . . .

Post hæc vidi vim vitalem, animam Herculis,

Formam, animam effigiatam: nam ipse apud immortales deos
Oblestat in conviviis . . . . .

Sed & erat hic Hercules ερημη νυκτι σοικως obscure noctis si-
milis . Quin omnes hujusmodi manes apud Homerum, Tragicos-
que veteres somno volucris similes dicuntur, obscuro scilicet mini-
meque comprehensibili .

(b) In libro de facultatibus anime cap. 8.

(c) In VII. physicorum quæst. 8.

(d) De creat. hominis pag. 757.

(e) De Sede Anime num. 17.

(f) In physica cap. XI. pag. 194.

(g) Apud Gassendum Exercit. in Fludd. philosoph. c. 19.

(h) De sensu rerum .

doceat, animam vegetativam & sensitivam esse ipsam mentis vim toto corpore fusam, ab eo non admodum abhorret, & spiritum mundi archeon plurimum in vitam humanam influere (a). Referemus in pauca quæ in eam rem excogitata sunt. Nec nunc moror Comenii argumenta e Scriptura sacra deprompta, ne contortis interpretationibus hominum fanaticorum quid concedere videar.

2. Vitam sensitivam, qua voluptatem & dolorem sentiamus, qua externarum rerum impressiones, & imagines excipiamus, toto corpore esse fusam, pluribus demonstravit Morus (b). 1. Nulla est corporis pars, in qua voluptas aliqua aut dolor non sentiatur, & quidem vivide & distincte. Dicere id fieri ope motionum ad sedem usque animi communicatarum, adeoque ad ipsam animam, est, inquit, sine consilio rationis loqui. Nam si id sit, nihil erit in extremo pedis digito, dum uritur, aut scinditur, nisi motus, sensus vero nullus: est enim sensus in sola mente. Cur ergo dolor per sentitur in digito? inde scilicet oritur doloris causa. Sed quoniam is motus perpetuatur ad cerebrum usque; eoque totus nervus, quo is communicatur, concutitur; si causa physica ejus doloris sit is motus quatenus ad partem concussam refertur a mente, oportet in toto nervo, quo defertur motus ille, dolorem per sentiri, quum in toto nervo sit eadem causa doloris physica: quod si non in toto, ne in extremitate quidem, ex qua exorditur motio.

3. Præterea aperte distinguimus dolores, qui ex sola perceptione nascuntur, ab iis, qui nascuntur ex violenta corporis contusione aut scissione, ut sit inter eos id discriminis, quod est inter dolorem, quem nauta sentit ex fractura navis; & quem percipit ex cruris aut brachii fractura. Id autem discrimen esset nullum, si eodem modo ex perceptione mali, quod contingit rei, quam caram habemus, & corporis contusione afficeretur mens.

4. Tum

(a) De immortalitate anime.

(b) De immortalitate anime lib. 2. cap. X.

4. Tum qui dolores animi dicuntur, intensi magis aut minus sunt in ratione intensitatis irritationis corporæ, quæ irritatio necessario perceptionem mali sequitur. Ex.gr. ex acerba amici morte perstringitur spiritus, & cor, atque in ratione hujus excitæ in corpore perturbationis consequitur dolor. Quod argumento est, dolorem esse in anima per corpus diffusa.

5. Quod pertinet ad sensationes, id potissimum argumentum ex Moro adornant. Nisi animæ aut sensitivæ, aut rationalis essentia a communi sensorio ad oculos pertingat, difficillimum erit intellectu, quæ distincta representatio fieret objecti cujusvis visibilis. Nam quæ non confunduntur colores, præcipue quum colores, qui in ipsis sunt radiis luminis, non possunt eo pertingere distincti, quo radii ipsi non pertingunt, id est ad remotiorem cerebri partem? Quis porro imago objecti non disperditur per confragosas ad cerebrum usque nervorum contexturas? Cur saltem non miris modis confrangitur? Nam experimenta catoptrica aperte docent, dispersis radiis ob inæqualem in speculis inæqualium angulorum reflexionem, aut contortas & monstruosas imagines rerum objectarum apparere, aut etiam concisas in partes.

6. Est ergo anima in toto corpore, nec tamen intellectiva; nam quod proprium intellectivæ est percipere, judicare, ratiocinari, id in solo cerebro perficimus distincte, ut argumento sit, in eo mentem præsidere, seu in conario Cartesii, seu in aliquo cerebri ventriculo, quod probabilius putarunt alii, seu in toto cerebro (quod parum refert); cerebrumque esse rationis instrumentum. Præterea quæ est in corpore anima vegetatrix & sentiens, nec imperio mentis parat, & a pluribus externis caulis pendet, & veluti nutritur, in primis aere, igne, & spiritu mundano plastico (a).

Tom. III.

M

Id

(a) Hinc fortassis est ut & Homerus in loco superius laudato nutriti edax hæc sua scribit, & αἷμα νεκρῶν, nigrum sanguinem bibere. Quin Aristoteles animas animalium humido nutriti docet. Inde vetus gentium opinio, demones, deosque sanguine sacrificiorum alimentari: sufficit aut evocari, aut expelli. Sed & hodieque barbare gentes alimenta sepulcris adponunt, in eoque omnium mortalium supersticiosissimi sunt Japonenses.